

EIS-nieuws

Het 13e International Colloquium van de European Invertebrate Survey-International

Van 2-5 september 2001 vond het internationaal EIS-colloquium plaats in Leiden. Dergelijke colloquia worden om het jaar gehouden op uitnodiging van één van de aan E.I.S.-International deelnemende landen. De gelegenheid wordt ook meteen benut om een bestuursvergadering te houden en een vergadering van de leden, die verenigd zijn in het International Committee. Deze vergaderingen vonden plaats op 1 en 2 september. Na een informele en gezellige bijeenkomst in de stad op zondagavond was het fundament voor een geslaagd colloquium gelegd.

De colloquium dagen s.s. werden geopend door Jan Krikken, sprekend als gastheer namens het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, en Mark van Veen, als voorzitter van EIS-Nederland. Als centraal thema voor de twee dagen was gekozen voor de veranderingen in arealen van ongewervelde dieren, 'Recent changes in ranges of invertebrates', maar er was ook aangegeven dat niet alle voordrachten en posters daar naadloos op hoefden aan te sluiten. De eerste dag werd geopend met een voordracht door Nils Ryrholm over de invloed van klimaatverandering op de vlinderfauna in Zweden. Volgens hem nam

de soortenrijkdom plaatselijk toe, maar is de dreiging van het verdwijnen van soorten duidelijk aanwezig. De gastspreker op de tweede dag was Zoltan Varga, die de areaalverschuivingen bij vlinders en sprinkhanen in het Karpaten-bekken na de laatste ijstijd beschreef en met vele voorbeelden verduidelijkte.

De twee dagen werden verder gevuld met voordrachten over diverse groepen van ongewervelden. Zo kwamen aan bod de veranderingen in verspreidingspatronen bij waterkevers (Garth Foster), de keverfauna van Salzburg (Elisabeth Geiser), en veranderingen bij Cantharidae en Buprestidae in Groot-Brittannië. De vlinders waren aan de beurt in voordrachten over trends bij Europese vlinders (Chris van Swaaij), areaalverschuivingen in het Verenigd Koninkrijk (Fox), en biogeografie en ecologie van vlinders in Zuid-Portugal (Thomas Schmitt). Over sommige ordes was slechts een enkele voordracht, zoals over recente veranderingen in de Nederlandse Heteroptera fauna (Berend Aukema), nieuwkomers in de macrofauna in Frankrijk (Pierre Noël), veranderingen in verspreidingspatronen van Odonata in Zwitserland (Christian Monnerat & Yves Gonseth), de status in Nederland van in Vlaanderen bedreigde Dolichopodidae (Marc Pollet), de huidige verspreiding van *Panurginus*-soorten in Europa (Patiny), en de achteruitgang van de zoetwaterparelmossel in Finland (Ilmari Valovirta). Meer algemene beschouwingen gingen over een veranderings-index die onafhankelijk

Peter van Helsdingen legt aan Pierre Noël uit hoe groot de oeverspin is die hij zojuist gezien heeft (Foto Ineta Salmane).

van onderzoeksintensiteit een maat geeft voor verschuivingen van areaalgrenzen (Marc Telfer), de onmiskenbare invloed van klimaatverandering op areaalverschuivingen bij Europese insecten (John Burton), het monitoren van ongewervelden met een internationale beschermingsstatus in het Verenigd Koninkrijk (Deborah Procter) en 'Swankaart', een systeem om regionale trends te onderkennen (Lodewijk van Duuren).

Nederland gaf een kijkje in de keuken van EIS-Nederland door de voordracht over de 25 jaren van actief gegevens verzamelen en beheren in Nederland, een historisch overzicht (Roy Kleukers) en de resultaten van het zweefvliegenproject (Wouter van Steenis) en de areaalveranderingen die nu al te constateren zijn (Menno Reemer). Een gevarieerd aanbod van posters gaf de deelnemers verder inzicht in wat er in Nederland en de andere landen aan activiteiten worden ontplooid en resultaten geboekt.

Aparte vermelding verdienen de discussie naar aanleiding van stellingen en aanbevelingen over Ongewervelden en Biodiversiteit, opgesteld door Mark van Veen en de demonstratie van 'Syrph the Net'. De aanbevelingen zijn na discussie aangepast en vervolgens toegestuurd aan de staatssecretaris van Natuurbeheer van het Ministerie van LNV, Geke Faber, die daarmee een gratis advies ontving voor de Conference of Parties in 2002, het vervolg op de conferentie in Rio de Janeiro. De CD-ROM 'Syrph the Net' werd vervaardigd door Martin Speight c.s. en omvat een database van de zweefvliegen in Europa, met complete soortenlijst en verspreiding, mogelijke biotopen per soort en mogelijke soorten per biotooptype. Met een dergelijke samenvatting wordt een diergroep inzichtelijk gepresenteerd voor specialisten en niet-specialisten, zodat beleidsmakers nu het belang van een groep als deze kunnen onderkennen.

Het colloquium werd op woensdag 5 september afgesloten met een excursie naar het gebied rond Kortenhoef, waar een wandeling werd gemaakt over de Kromme Rade en het Oppad. Gezegd door fraai weer kon men een blik werpen op dit typisch Nederlands laagveengebied en zelfs exemplaren verzamelen van de 'eigen' groep. Daar werd door sommigen dankbaar gebruik van gemaakt.

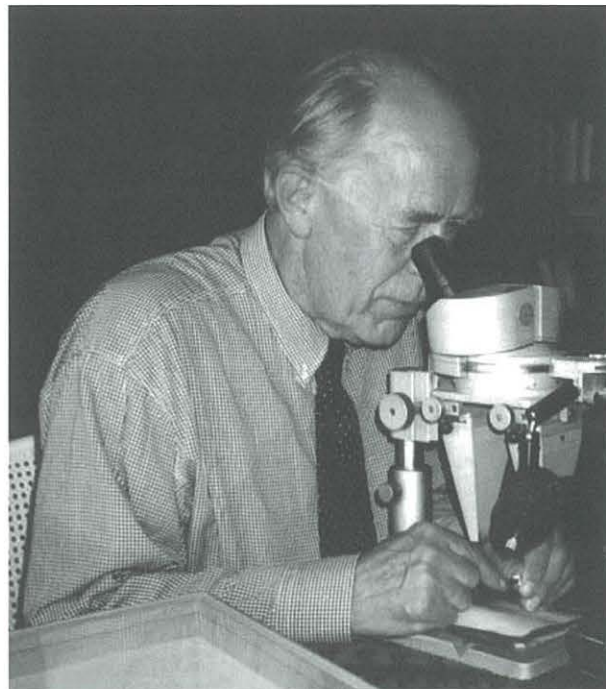
Voor een kleiner gezelschap werd op 6 en 7 september geïnventariseerd op een aantal punten in de Oostvaardersplassen en het Harderbos. De resultaten hiervan zullen in een rapport worden samengevat.

Het organiserend comité heeft er plezier in gehad, de deelnemers toonden zich tevreden. Op het volgende colloquium (mogelijk in Edinburgh) kunnen wij zien in welk opzicht het allemaal beter of anders kan.

Peter van Helsdingen

In memoriam Volkert van der Goot

Volkert van der Goot is op 31 augustus 2001 overleden, na een korte periode waarin het duidelijk slechter met hem ging. In de periode voor mijn vakantie, ik ging een maand voor zijn overlijden weg, had ik intensief contact met hem. Dat was vooral in verband met de tabellen voor de Noordwest-Europese zweefvliegen die ik aan het schrijven ben en de Naamlijst Nederlandse Diptera. Als ik met anderen over Volkert spreek merk ik dat ook zij intensief contact met hem hadden, voor

Volkert van der Goot (Foto Nico Schonewille).

(gevraagd en ongevraagd) advies of omdat Volkert vond dat ze een stimulans nodig hadden om hun werk voort te zetten.

Zo was Volkert ten voeten uit, een stimulator van de Nederlandse Dipterologie, die met genoeg zag dat jonge mensen aan vliegen gingen doen en zich erin bekwaamden. Die misschien met nog meer genoeg zag dat mensen die interesse voor de rest van hun leven blijven vasthouden. Zelf had hij een ijzeren, bijna fotografisch geheugen en mede daardoor een zeer grote achtergrondkennis. Die kennis deelde hij graag met anderen. Dat gesprekken van vliegen afdwaalden naar kevers, vlinders of bijen was geen enkel probleem. Ook daar kende hij zijn soorten en vele eigenaardigheden van die soorten.

Binnen de wereld van de vliegen is Volkert op jonge leeftijd met de zweefvliegen in aanraking gekomen. Dat resulteerde in de jeugdbondstabel voor zweefvliegen, die vele malen herdrukt is. Na de overdracht van de jeugdbondstabel aan Aat Barendregt in 1978 en het uitkomen van de *Zweefvliegen van Noordwest-Europa en Europees Rusland, in het bijzonder van de Benelux* in 1981 zette hij de zweefvliegen opzij en concentreerde zich op andere vliegengroepen. In die tijd kwam een grote variatie aan tabellen van zijn hand, zoals die over de snavelvliegen, roofvliegen en aanverwante families, de spillebeenvliegen, wortelvliegen en wolzwevers, de dansvliegen en de wenkvliegjes. Deze kwamen uit bij de KNNV, de Jeugdbondsuitgeverij of als fotokopie in eigen beheer. Door deze tabellen legde hij een grote wereld aan vliegen open voor anderen, die de gevangen dieren op naam konden brengen. En wat is een grotere stimulans dan te weten welk dier je in handen hebt. Daarnaast verdiepte hij zich intensief in kleine dansvliegjes, die hij bij tienduizenden opprikte uit Malaise-valmateriaal (waarbij hij met een grote glimlach en trotse stem kon melden dat hij daar weer eens een zweefvlieg of ander 'groot' beest uitviste dat achtergebleven was). Het werk aan dansvliegen heeft tot het beschrijven van nieuwe soorten geleid en een publicatie over het voorkomen van *Hilara* in Nederland.

Als één van die mensen die in Volkert een grote stimulator vond zal ik hem zeer missen. Het voelt toch alsof je nu alleen doormoet. Maar voorlopig zal het nog een tijd duren voordat de projecten die onder zijn stimulans begonnen, zoals de naamlijst Nederlandse Diptera of de zweefvliegtabellen, gereed zijn. Ik weet dat dat ook voor anderen geldt.

Mark van Veen, 14 oktober 2001

In memoriam Henny Wiering

Geheel onverwacht overleed op zaterdag 13 oktober 2001 Henny Wiering. Henny was entomoloog in hart en nieren. Vanaf het eind van de jaren veertig werkte hij aan bijen en wespen. Hij verzamelde veel in de duingebieden in de omgeving van zijn woonplaats Bergen. Het grootste deel van zijn omvangrijke collectie bestaat echter uit bijen en wespen van vele buitenlandse reizen.

Zijn bijdrage aan het werk van EIS-Nederland werd de laatste jaren steeds duidelijker zichtbaar. Zo werkte hij mee aan de inventarisatie van bijen in terreinen van Natuurmonumenten in 1999 en 2000. Hij schreef de teksten over een groot deel van de Halictinae (vnl. groefbijen) voor de bijenatlas in voorbereiding. Voor de voorlopige atlas van de Nederlandse bijen mochten we gebruik maken van zijn soortteksten. Het afgelopen jaar werkte Henny aan de opsplitsing van de kleine groefbijen *Lasioglossum sexstrigatum* en *L. sabulosum*. En bij een recente bewerking van maskerbijen ondeckte hij maar liefst vijf nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna.

Henny Wiering in de zeereep bij Wimmenum, 3 augustus 1994
(Foto Theo Peeters).

Door zijn enorme ervaring en kennis werd vaak om zijn mening gevraagd. Henny droeg op zijn eigen, constructieve wijze bij aan de bijenstudie in ons land. Door nauwkeurige analyses en opbouwende adviezen, door studiedagen over moeilijke bijengenera zoals *Lasioglossum* en *Hylaeus*. Maar vooral ook door het zeer nauwkeurig determineren en controleren van het bijenmateriaal van de vele collega's die bij hem aanklopten. Steeds behulpzaam, betrouwbaar en prettig in de omgang. Een stille, maar harde werker. Ongetwijfeld de grootste onder onze huidige apidologen! We zullen hem missen. Vooral thuis bij zijn vrouw Hans en achter zijn eigen binoc en verlichting voelde hij zich het meest op zijn gemak. Ik zie hem nog zitten achter zijn bureau met binoc, telefoon, poes; een bureau dat grotendeels was ingebouwd door de talrijke zelfgemaakte insectendozen.

We wensen Hans en haar familie heel veel sterkte in de moeilijke tijden die onvermijdelijk volgen.

Theo Peeters

Verspreidingsoverzicht wantsen (water-, oppervlakte- en oeverwantsen)

In de vorige EIS-nieuwsbrieven wisten we ietwat voorbarig al te melden dat het eerste verspreidingsoverzicht van de wantsen snel zou verschijnen. Afgelopen tijd is er hard aan gewerkt met als resultaat dat het boekwerkje nu wéér binnenkort zal verschijnen. Op dit moment worden er toch nog nieuwe waarnemingen in het bestand verwerkt. Hierdoor wordt het verspreidingsoverzicht beter. Nadeel is echter dat het verspreidingsoverzicht niet voor Sinterklaas verkrijgbaar is. Naar alle waarschijnlijkheid zal het boekje in het voorjaar van 2002 verschijnen.

Vincent Kalkman

Beschermingsplan Limburgse sprinkhanen

Er zijn concrete plannen voor een beschermingsplan voor de Limburgse sprinkhanen, uit te voeren in 2002. Binnen het project wordt door EIS-NL samengewerkt met Bureau Natuurbalans en met de sprinkhanenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap.

De financiën zijn nog niet helemaal rond, maar we denken wel al na over de invulling. Aan alle sprinkhanenwaarnemers die nog gegevens van Limburgse sprinkhanen in notitieboekjes hebben staan wordt verzocht deze zo snel mogelijk op te sturen. Indien ze vóór 15 januari 2002 worden toegezonden aan EIS zullen ze in ieder geval nog worden meegenomen binnen dit project.

Roy Kleukers

Themadag 'Insecten in de duinen'

Op vrijdag 14 december wordt er in het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis te Leiden een themadag gehouden over 'insecten in de duinen'. Afgelopen jaren is het onderzoek naar insecten in de duinen sterk toegenomen en steeds vaker spelen insecten een rol in het beheer. Het voor een groot deel door vrijwilligers uitgevoerde onderzoek heeft afgelopen jaren interessante resultaten opgeleverd. Dit was aanleiding voor EIS-Nederland en Stichting Duinbehoud om een themadag aan dit onderwerp te wijden.

Op de dag wordt er aandacht besteed aan de samenstelling, het belang en het beheer van de insectenfauna in de duinen. Tevens wordt een themanummer over insecten in de duinen van het tijdschrift 'Duin' gepresenteerd.

De dag staat open voor alle geïnteresseerden maar is speciaal gericht op beheerders van duingebieden en vrijwilligers die actief zijn in de duinen. Naast lezingen zullen er ook enkele posterpresentaties plaatsvinden. Daarnaast zijn stands aanwezig van een aantal organisaties die zich met insecten en duinen bezig houden.

Datum: 14 december 2001

Plaats: Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis te Leiden (Darwinweg 2 op 5 minuten van het station)
Zie routebeschrijving.

Toegang: gratis

Dagprogramma

- 10.30 zaal open
- 10.50 dagopening
- 11.00 Diversiteit van insecten in de duinen – Theo Zeegers
- 11.30 De rol van insecten in de duinen – Marijn Nijssen (Stichting Bargerveen)
- 12.00 lunch (mogelijkheid tot bekijken kraampjes en spreken experts)
- 13.30 Libellen in de duinen – Robert Ketelaar (De Vlinderstichting)
- 14.00 Bijen in de duinen – Theo Peeters
- 14.30 pauze
- 15.00 Insecten en natuurbeheer en -ontwikkeling – Gerrit-Jan de Bruyn
- 15.30 sluiting

Routebeschrijving

Openbaar vervoer

NS-station Leiden Centraal verlaten aan de zijde 'Terweepark' / LUMC'; volg borden 'Naturalis' (ca. 10 minuten lopen).

Vanaf autosnelweg A44

Vanuit Amsterdam of Den Haag, afrit 8 'Leiden'; volg 'Leiden Centrum' (Plesmanlaan), 2^e weg links Darwinweg.

Vanaf autosnelweg A4

Vanuit Utrecht (via A12/A4), Amsterdam of Den Haag, afrit 7 'Zoeterwoude-Dorp'; volg N206 richting Leiden / 'Leiden Zuid', bij T-kruising rechts en meteen weer rechts Plesmanlaan, richting 'Centrum', 2^e weg links Darwinweg.

Vanaf autoweg N11

Vanuit Utrecht N11 volgen tot bij Leiden, linksaf A4 oprijden richting 'Den Haag', meteen afrit 7 'Zoeterwoude-Dorp'; volg N206 richting Leiden / 'Leiden-Zuid', bij T-kruising rechts en meteen weer rechts Plesmanlaan, richting 'Centrum', 2^e weg links Darwinweg.

EIS-werkgroependag op 19 januari 2002

Op zaterdag 19 januari vindt de jaarlijkse EIS-werkgroependag plaats in Naturalis te Leiden. Deze dag heeft een belangrijke functie in het onderhouden van het contact tussen mensen die met de faunistiek van de Nederlandse ongewervelden bezig zijn. In de ochtend zal het bestuur met de werkgroepscoördinatoren praten over het beleid van EIS-Nederland. Na de lunch is er een aantal lezingen en presentaties van faunistische projecten. Daarnaast is er genoeg tijd om bij te praten, het museum te bezoeken of geld uit te geven bij de boekhandel 'Natuur en Boek'.

De lezingen vinden plaats in het auditorium van Naturalis (publieksingang). Voor meer informatie over de dag kunt u bellen of mailen met Vincent Kalkman, telefoon 071-5687413, e-mail kalkman@naturalis.nnm.nl.

Programma EIS-dag (19 januari 2002)

- 10.30 zaal open
- 11.00 vergadering met coördinatoren
- 12.00 lunch
- 13.30 Veranderingen in de rol van ongewervelden in het natuurbeleid - Roy Kleukers
- 13.50 Zeenaaktslakken - Peter van Bragt (Stichting Anemoon)
- 14.20 Wat arthropoden vertellen over stedelijke en landelijke terreintypen - Gerard Jagers op Akkerhuis (Alterra)
- 14.40 pauze
- 15.10 verrassing
- 15.30 Pissebedvliegen – Hay Wijnhoven
- 15.50 sluiting

Een routebeschrijving naar Naturalis is te vinden onder de aankondiging van de themadag 'Insecten in de duinen'.

Landelijke Zweefvliendag op 9 februari 2002

Het Zweefvliegenproject organiseert op zaterdag 9 februari de derde Landelijke Zweefvliendag. Op deze jaarlijkse bijeenkomst, die al op een traditie begint te lijken, worden verschillende lezingen over zweefvliegen gehouden. Deze lezingen zijn zowel interessant voor doorgewinterde zweefvliegenkenners als voor geïnteresseerden met minder uitgebreide kennis. Naast de lezingen biedt de dag volop gelegenheid tot bijpraten, dia's kijken en de controle van determinaties.

Het programma is nog niet precies bekend. In ieder geval krijgen we bezoek van Jens-Herman Stuke. Hij is actief in de Duitse deelstaat Niedersachsen, die aansluit op onze noordelijke provincies. Hier blijken enkele soorten voor te komen die in Nederland niet of alleen in het zuiden gevonden zijn. Op deze en andere verschillen met onze fauna zal Stuke ingaan. Ook bespreekt hij recente ontwikkelingen in de studie naar de biologie van soorten van het genus *Cheilosia*.

De Zweefvliendag wordt gehouden in het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis te Leiden. De zaal is open vanaf 10.00 uur en om 10.30 uur beginnen de lezingen. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met John Smit of Menno Reemer, telefoon 071-5687594, e-mail smitj@naturalis.nnm.nl of reemer@naturalis.nnm.nl.

Nederlandse Faunistische Mededelingen

Waarschijnlijk zal ongeveer tegelijkertijd met deze nieuwsbrief nummer 15 van NFM van de drukker terugkomen. Zoals in de inhoudsopgave te zien is, is het aanbod weer gevarieerd.

Inhoudsopgave NFM 15

Artikelen

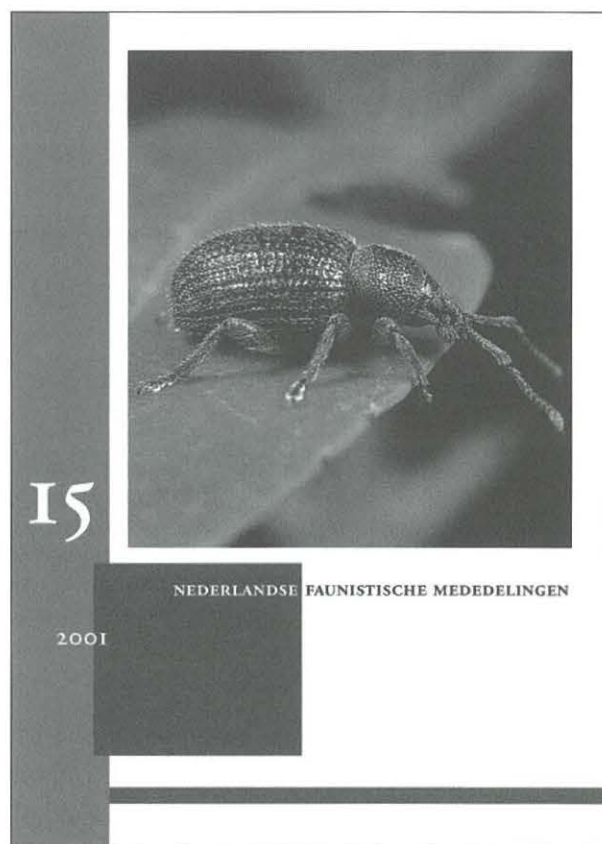
- Th. Heijerman & F. Raemakers. Over het voorkomen van de snuitkever *Otiorhynchus dieckmanni* in Nederland (Coleoptera: Curculionidae).
- Th. Heijerman & K. Alders. Het voorkomen van de snuitkevers *Ceratapion gibbirostre* en *C. carduorum* in Nederland (Coleoptera: Apionidae).
- J. Noordijk & M.P. Berg. De corticole fauna van platanen: I. Arachniden (Arachnida: Araneae, Pseudoscorpiones, Acari).
- D. van den Tooren. First record of the pseudoscorpion *Larca lata* in the Netherlands (Pseudoscorpiones: Garypoidea: Larcidae).
- M.P. Berg & C. Evenhuis. Determinatietabel voor de Nederlandse duizendpoten (Myriapoda: Chilopoda).
- M.P. Berg, J. Noordijk, A. Schakel & M. Bongers. De springstaart *Isotomurus maculatus* nieuw voor de fauna van Nederland (Insecta: Collembola).
- J. Smit. Het voorkomen van de graafwesp *Crossocerus walkeri* in Nederland, met bijzondere aandacht voor het emplacement van Westervoort (Hymenoptera: Crabronidae).
- H. Wijnhoven. Biologie en ecologie van de Nederlandse pissebedvliegen (Diptera: Rhinophoridae).
- W. Renema. Drie maal is scheepsrecht, de zweefvlieg *Chalcosyrphus eunotus* terug op de Nederlandse lijst (Diptera: Syrphidae).
- J.T. Smit, W. Renema & B. van Aartsen. De zweefvliegen *Chrysotoxum intermedium* en *C. fasciolatum* nieuw voor de Nederlandse fauna (Diptera: Syrphidae).
- J.T. Smit, M. Reemer & W. Renema. Vijf soorten van het zweefvliegengenus *Cheilosia* nieuw voor Nederland (Diptera: Syrphidae).
- J.T. Smit. De zweefvlieg *Platycheirus splendidus* nieuw voor Nederland, België en Frankrijk (Diptera: Syrphidae).

Waarnemingen en mededelingen

- J.T. Smit & B. van Aartsen. *Stemonocera cornuta* en *Terellia virens* verwijderd van de Nederlandse boorvliegenlijst (Diptera: Tephritidae).

Abonnement

Per 1 januari 2002 zal de prijs van een abonnement 20 euro worden. De prijs van reguliere gevarieerde nummers wordt

13 euro. Schrijf, mail of bel voor een abonnement naar EIS-Nederland, postbus 9517, 2300 RA Leiden, telefoon 071-5687670, e-mail eis@naturalis.nnm.nl.

Voor de auteurs van artikelen van NFM

De deadline voor kopij voor nummer 16, het volgende gevarieerde nummer, is 1 februari 2001. Bij het vaststellen van de inhoud van een nummer speelt de volgorde van binnenkomst van de manuscripten een belangrijke rol. Ook voor de redactie is het handig om de artikelen gespreid te kunnen bewerken. Daarom wordt u verzocht artikelen zo snel mogelijk op te sturen. In 2001 hadden we een overschot aan artikelen, zodat sommige stukken niet direct konden worden geplaatst, ook al waren ze voor de deadline aangeleverd.

De deadline voor nummer 16 is 1 februari 2002.

Roy Kleukers